

Uchwała nr 31 /2025

**Rady Naukowej Narodowego Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie –
Państwowego Instytutu Badawczego
z dnia 19 marca 2025 r.**

**w sprawie o zaopiniowanie Kodeksu Etyki Pracownika Naukowego Narodowego Instytutu
Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie – Państwowego Instytutu Badawczego**

§ 1.

Na podstawie art. 29 ust. 5 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (tj. Dz.U. z 2024 r. poz. 534) oraz § 10 ust. 13 Statutu Narodowego Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie - Państwowego Instytutu Badawczego, zatwierdzonego przez Ministra Zdrowia w dniu 28 lutego 2024 r., Rada Naukowa Narodowego Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie – Państwowego Instytutu Badawczego pozytywnie opiniuje Kodeks Etyki Pracownika Naukowego Narodowego Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie – Państwowego Instytutu Badawczego, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY RADY NAUKOWEJ
Narodowego Instytutu Onkologii
im. Marii Skłodowskiej-Curie -
Państwowego Instytutu Badawczego
Prof. dr hab. n. med. Kazimierz Roszkowski-Słiz

*Kodeks
Etyki
Pracownika
Naukowego*

Spis treści

1. PREAMBUŁA.....	3
2. UNIWERSALNE ZASADY I WARTOŚCI ETYCZNE W PRACY NAUKOWEJ.....	4
3. DOBRE PRAKTYKI W BADANIACH NAUKOWYCH.....	6
3.1. Dane naukowe.....	7
3.2. Procedury badawcze.....	7
3.3. Autorstwo i współautorstwo.....	8
3.4. Recenzowanie i opiniowanie.....	10
3.5. Kształtowanie młodej kadry.....	10
3.6. Relacja ze społeczeństwem.....	11
3.7. Ujawnianie konfliktu interesów.....	11
4. NIERZETELNOŚĆ W BADANIACH NAUKOWYCH.....	12
4.1. Rażąco przewinienia.....	12
4.2. Nierzetelne recenzowanie i cytowanie.....	13
4.3. Inne niewłaściwe zachowania.....	13
4.4. Ogólne zasady postępowania w przypadku wykrycia nierzetelności.....	13
5. ZAŁĄCZNIKI.....	14
Załącznik 1. Wytyczne dotyczące postępowania w sprawach o naruszenie zasad rzetelności w nauce.....	14
1. Tryb zgłaszania zarzutu.....	14
2. Postępowanie wyjaśniające.....	15
3. Postępowanie dyscyplinarne.....	16
4. Opinie Komisji do spraw etyki w nauce.....	16
Załącznik 2. Praktyki dotyczące współpracy międzynarodowej.....	17

1. PREAMBUŁA

1. Niniejszy Kodeks opiera się na podstawowych zasadach etyki, ukształtowanych w naszym kręgu kulturowym i uznanych za naturalne i powszechnie obowiązujące.

2. Za podstawowe zasady etyki uznaje się tu poszanowanie godności człowieka oraz życia we wszystkich jego przejawach, prawdomówność, uczciwość, rzetelność, obowiązek przestrzegania przyjętych zobowiązań oraz uznanie prawa do wolności przekonań i prawa własności. Strażnikiem w sprawach etycznych danej osoby jest sumienie, poczucie odpowiedzialności za jakość i rzetelność prowadzonej działalności badawczej i dydaktycznej, natomiast ocena faktów i czynów zewnętrznych naruszających dobra innych osób podlega osądowi wiarygodnych gremiów.

3. Wartości etyczne, standardy rzetelności naukowej oraz dobre praktyki w nauce uwydatniają etyczną i społeczną odpowiedzialność naukowców. Naukowcy muszą być świadomi swej szczególnej odpowiedzialności względem społeczeństwa, ogółu ludzkości oraz środowiska przyrodniczego.

4. Kodeks etyki pracownika naukowego przedstawia zasady wprowadzone przez środowisko naukowe w przeświadczeniu, że podstawowym obowiązkiem pracownika naukowego jest przestrzeganie ustalonych zasad oraz uczciwości, prawdomówności i bezinteresowności w pracy naukowej. Kodeks definiuje kryteria dobrych praktyk i określa przewinienia etyczne w prowadzeniu pracy badawczej oraz ustanawia procedury postępowań, które należy stosować w przypadku ujawnienia nieuczciwości naukowej.

Zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, takie jak znaczne upowszechnienie studiów wyższych, zwiększająca się liczba naukowców, konieczność ubiegania się o granty na prowadzenie badań, parametryzacja ocen naukowców i instytucji naukowych oraz konflikty interesów towarzyszące komercjalizacji wyników badań, przy ograniczonych środkach przeznaczonych na naukę, skłaniają do zwrócenia szczególnej uwagi na nasilające się w ostatnich latach zjawiska łamania zasad etyki.

5. Zachowanie wysokich standardów w nauce i sprawiedliwa ocena osiągnięć naukowych ma zasadnicze znaczenie nie tylko dla utrzymania wewnętrznej spójności nauki, ale i dla jej wiarygodności i społecznego autorytetu. Dbłość o autorytet i nieuleganie naciskom jest ważne dla zachowania przez ludzi nauki społecznego zaufania.

2. UNIWERSALNE ZASADY I WARTOŚCI ETYCZNE W PRACY NAUKOWEJ

Podstawowe, uniwersalne zasady i wartości etyczne, na których opiera się integralność i wiarygodność nauki odnoszą się do przedstawicieli wszystkich, bez wyjątku, dyscyplin naukowych. Ich przestrzeganie należy wymagać od naukowców, od instytucji, w których prowadzą oni badania, a także tych, które finansują badania, zajmują się ich publikacją i organizacją życia naukowego, zarówno w ich wzajemnych relacjach, jak i w kontaktach ze światem zewnętrznym.

Do tych uniwersalnych zasad należą:

- 1) **sumienność** w prezentowaniu celów i intencji zamierzonych lub prowadzonych badań, w przedstawianiu metod i procedur badawczych oraz interpretacji uzyskanych wyników, a także w przekazywaniu informacji na temat możliwych zagrożeń oraz dobrze uzasadnionych przewidywaniach odnośnie do korzyści i możliwych zastosowań;
- 2) **wiarygodność** w prowadzeniu badań, krytycyzm wobec uzyskanych wyników, skrupulatność, troska o szczegóły i pieczołowitość w przedstawianiu wyników badań;
- 3) **obiektywizm**: opieranie interpretacji i wniosków wyłącznie na faktach, sprawdzalnym rozumowaniu i danych, które są możliwe do potwierdzenia przez innych;
- 4) **niezależność** od zewnętrznych wpływów na prowadzenie badań, zarówno wobec zlecających badania czy ekspertyzy, jak i od wpływów ze strony politycznych, ideologicznych, religijnych lub gospodarczych grup nacisku;
- 5) **otwartość** w dyskusjach z innymi naukowcami na temat własnych badań, co jest jednym z kluczowych warunków postępu w nauce, oraz przyczyniania się do gromadzenia wiedzy poprzez publikowanie wyników badań, jak również w uczciwym przekazywaniu tej wiedzy społeczeństwu;
- 6) **przejrzystość** dokumentowania badań naukowych gwarantująca dostępność danych po opublikowaniu wyników badań;
- 7) **odpowiedzialność** przejawiana wobec obiektów badań; badania, których przedmiotem są ludzie lub zwierzęta mogą być prowadzone jedynie wtedy, gdy jest to

niezbędne i zawsze z poszanowaniem godności człowieka i praw zwierząt, na podstawie zgody wyrażonej przez odpowiednie komisje ds. etyki, w tym komisje bioetyczne;

8) **odpowiedzialność** badacza za społeczno-gospodarcze i środowiskowe konsekwencje sformułowanych konkluzji;

9) **sprawiedliwość i rzetelność** w ocenie merytorycznej i etycznej pracy innych badaczy oraz w opiniowaniu i uznawaniu osiągnięć naukowych tych, którym się ono rzeczywiście należy, wyrażająca się we właściwym podawaniu źródeł i uczciwym uznawaniu ich udziału w osiągnięciach naukowych;

10) **niewykorzystywanie** swojego naukowego autorytetu przy wypowiedzaniu się na tematy z poza obszaru własnych kompetencji;

11) **odwaga** w sprzeciwianiu się poglądom sprzecznym z wiedzą naukową oraz praktykom niezgodnym z zasadami rzetelności naukowej;

12) **troska** o przyszłe pokolenia naukowców przejawiająca się nie tylko w poszanowaniu i uczciwym traktowaniu współpracowników oraz staraniach o ich rozwój naukowy, ale także w zaznajamianiu ich z obowiązującymi standardami oraz normami etycznymi.

Instytut, jako Pracodawca ma obowiązek dbania o to, aby ich pracownicy przestrzegali te podstawowe normy. Instytut, jako podmiot który prowadzi szkoły doktorskie i ma uprawnienia do nadawania stopni i tytułów naukowych, odgrywa szczególnie ważną rolę i odpowiedzialność w ich promowaniu. W celu sprostania tej odpowiedzialności, jest zobowiązany do wprowadzenia i stosowania czytelnych zasady dobrej praktyki naukowej, a więc procedur dotyczących rzetelnego prowadzenia badań oraz zasad etyki w nauce. Powinien również krzewić wśród swoich pracowników, na wszystkich etapach kariery, wrażliwość na sprawę etyki w badaniach naukowych. Zobowiązany jest też do sprawnego zarządzania procedurami gwarantującymi ścisłe przestrzeganie standardów oraz wykrywalność ich naruszenia na wczesnym etapie.

3. DOBRE PRAKTYKI W BADANIACH NAUKOWYCH

Określenie „dobra praktyka w badaniach naukowych” obejmuje szczegółowe, racjonalnie uzasadnione i możliwe do wprowadzenia w poszczególnych jednostkach naukowych reguły rzetelnego postępowania odnoszące się do prowadzenia, prezentowania i oceniania badań

naukowych, które mają zapewnić spełnienie etycznych wymogów. Każdy pracownik naukowy od początku swojej działalności powinien być świadomy tych reguł i wiedzieć, jakie konsekwencje przynosi ich naruszenie.

Odpowiedzialność za promowanie i stosowanie dobrych praktyk spoczywa na społeczności naukowej jako całości, a więc na uczestnikach procesu badawczego, na instytucjach naukowych oraz na agendach rządowych i pozarządowych działających w obszarze nauki.

Wyróżnia się następujące obszary działania, w których powinny być przestrzegane zasady dobrych praktyk:

- 1) postępowanie z danymi naukowymi;
- 2) procedury badawcze;
- 3) autorstwo oraz publikowanie wyników badań;
- 4) recenzowanie i opiniowanie;
- 5) kształtowanie młodej kadry naukowej i studentów;
- 6) relacja ze społeczeństwem;
- 7) wykluczenie konfliktu interesów.

Ocena praktyk może podlegać różnicom kulturowym; definicje, tradycje, regulacje prawne oraz przepisy instytucjonalne mogą różnić się istotnie w poszczególnych dyscyplinach naukowych. Dlatego każda jednostka naukowa powinna, jeśli zachodzi taka potrzeba, uzupełnić je w zgodzie ze swoimi wymogami prawnymi lub tradycjami, tworząc w ten sposób własny zestaw dobrych praktyk i wymagać ich stosowania od swoich pracowników. Przestrzeganiu etycznych zasad w praktyce badawczej służy opiniowanie projektów przez właściwe komisje ds. etyki badań naukowych. Konstruowanie kodeksu dobrych praktyk bądź powoływanie tego typu komisji dotyczy również instytucji sponsorujących badania, jak też wydawnictw naukowych, które powinny przestrzegać zasad etyki. Brak tego rodzaju wewnętrznych zasad postępowania obniża wiarygodność instytucji.

3.1. DANE NAUKOWE

Wszystkie oryginalne dane źródłowe, a więc pierwotne wyniki badań, na których zostały lub zostaną oparte publikacje, a w niektórych przypadkach również próbki czy materiały pochodzące z prowadzonych badań, powinny być skrupulatnie udokumentowane i bezpiecznie zarchiwizowane w sposób uniemożliwiający manipulowanie nimi

i zapewniający po opublikowaniu tych badań ich dostępność przez okres właściwy dla danej dyscypliny.

Właścicielem i dysponentem obiektów materialnych oraz danych naukowych nabytych w ramach działalności instytucji naukowej jest ta instytucja lub instytucja zewnętrzna finansująca te badania z zastrzeżeniem przepisów prawa o własności intelektualnej i zawartych w umowie. Uczestniczący w pozyskiwaniu tych obiektów lub danych powinni mieć pierwszeństwo w ich naukowym opracowaniu. Szczegółowe kwestie dotyczące tych praw i zobowiązań powinny być zawarte w statutach i regulaminach instytucji.

3.2. PROCEDURY BADAWCZE

1. Wszystkie badania naukowe powinny być poprzedzone analizą towarzyszącego im ryzyka oraz skutków, jakie wyniki badań naukowych wywierać mogą na społeczeństwo i środowisko.
2. W ramach wszystkich prowadzonych badań naukowych należy formułować cele, które zgodnie z przyjętymi kryteriami w danej dyscyplinie, są możliwe do zrealizowania. Podczas ubiegania się o fundusze na badania naukowe powinno się formułować realne cele badawcze, a w trakcie badań naukowych dokładać wszelkich starań dla ich zrealizowania, dbając o rzetelność w prezentacji wyników.
3. W przypadku badań naukowych prowadzonych na ludziach należy zapewnić zachowanie godności człowieka, przestrzegać jego autonomii oraz okazywać szacunek uwzględniając wiek, płeć kulturę, religię przynależność etniczną oraz pochodzenie społeczne, zapewniając dobrowolność uczestniczenia w badaniach naukowych, czyli zgodę na badania ich dotyczące.
4. Obiekty badań naukowych, takie jak wszelkie formy organizmów żywych, środowisko naturalne i dobra kultury powinny być traktowane z należnym im poszanowaniem i troską.
5. Zdrowie, bezpieczeństwo oraz dobro zarówno współpracowników, jak i osób niezwiązanych bezpośrednio z prowadzonymi badaniami naukowymi nie mogą być zagrożone.

6. Badacze mają obowiązek wyważonego gospodarowania środkami przeznaczonymi na badania naukowe i rzetelnie się z nich rozliczać.
7. Zleceniodawcy lub sponsorzy badań naukowych powinni być uświadamiani o etycznych i prawnych zobowiązaniach, które wiążą naukowców oraz o wynikających z tego możliwych ograniczeniach.

W szczególnych, uzasadnionych innymi przepisami przypadkach, naukowiec powinien zachować poufność danych lub wyników badań naukowych, jeśli takie wymagania stawiane są przez zleceniodawcę lub pracodawcę.

9. Pracownik naukowy ma obowiązek powiadomić pracodawcę jeśli wyniki badań naukowych wskazują na możliwość wystąpienia zdarzeń zagrażających zdrowiu lub życiu ludzi lub zwierząt a także środowisku.

3.3. AUTORSTWO I WSPÓLAUTORSTWO

1. Pracownik naukowy powinien publikować wyniki swoich badań w adekwatnych czasopismach, o możliwie najlepszych współczynnikach z wykluczeniem wydawców i czasopism drapieżnych („Predatory Journals”).
2. Interpretacje przedstawionych wyników powinny być rzetelne i przejrzyste, a metodyka opisana w taki sposób, aby było możliwe ich powtórzenie przez innych badaczy.
3. Autorstwo/współautorstwo publikacji naukowej musi opierać się na przynajmniej jednym z wymienionych warunków: twórczym i istotnym wkładzie w badania, a więc na znaczącym udziale w kreowaniu idei naukowej, formułowaniu koncepcji oraz projektowaniu badań, niekwestionowanym czynnym udziale w pozyskiwaniu danych, w analizie i interpretacji uzyskanych wyników oraz merytorycznym i rzetelnym wkładzie w przygotowanie i krytyczne opracowanie artykułu z punktu widzenia obowiązujących kryteriów naukowych.
4. Zdobywanie środków finansowych bez wkładu merytorycznego, udostępnianie aparatury i szkolenie w zakresie jej stosowania, czy też ogólny nadzór administracyjny nad grupą badawczą – same z siebie nie stanowią tytułu do współautorstwa. Kierownik/kierownicy jednostki naukowej nie mogą być automatycznie współautorem artykułów publikowanych przez podległych mu pracowników.

5. Wszyscy autorzy ponoszą pełną odpowiedzialność za publikowane treści, o ile nie określono tego inaczej (np. że są odpowiedzialni tylko za określoną część badań w obszarze swojej specjalności).
6. Publikacja współautorska, mająca stanowić podstawę ubiegania się o stopień lub tytuł naukowy powinna zawierać wydzieloną, samodzielnie opracowaną część lub być tak zredagowana, aby umożliwić ocenę precyzyjnie określonego merytorycznego udziału każdego współautora w powstaniu publikacji.
7. Kolejność podawania nazwisk w publikacji powinna być zgodna ze zwyczajem obowiązującym w danej dyscyplinie naukowej, z podaniem zakresu prac wykonanych w trakcie powstawania publikacji oraz zostać zaakceptowana przez wszystkich współautorów na wczesnym etapie przygotowywania publikacji.
8. Uzyskane wsparcie finansowe, jak również innego rodzaju pomoc powinny zostać stosownie zaznaczone zgodnie z wymaganiami podmiotów finansujących badania i czasopisma.
9. Ponowne publikowanie tej samej pracy (lub istotnych jej części) może zostać zaakceptowane tylko za zgodą jej redaktorów i zawsze należy podać odwołanie do pierwszej publikacji pracy. Sztuczne powiększanie dorobku publikacyjnego poprzez wielokrotne dokumentowanie pod różnymi tytułami tego samego osiągnięcia naukowego jest działaniem nagannym.
10. Należy bezwzględnie przestrzegać zasad prawidłowego powoływania się w publikacjach na prace innych autorów. Należy unikać nieuzasadnionego cytowania własnych prac lub prac merytorycznie odbiegających od treści publikacji z zamiarem zwiększenia wskaźnika cytowalności lub innych wskaźników naukowych własnych lub innych osób.
11. Nauka jest także składnikiem kultur narodowych dlatego badacze powinni dążyć do popularyzacji ojczyстых osiągnięć naukowych kierując się jednak przede wszystkim ich merytoryczną wartością oraz potrzebą zachowania należytych w tym względzie proporcji.

3.4. RECENZOWANIE I OPINIOWANIE

1. Recenzenci i opiniujący nie mogą podejmować się zadania związanego z oceną prac naukowych, dorobku naukowego lub koncepcji badawczych innych naukowców, gdy wykracza ono poza zakres ich naukowego doświadczenia i kompetencji.

2. Recenzenci i opiniodawcy biorący udział w ocenie projektów badawczych, publikacji, dorobku naukowego, wniosków o objęcie stanowiska w instytucjach naukowych bądź innych form uznania nie mogą uczestniczyć w procesie oceniania we wszystkich tych przypadkach, gdy występuje konflikt interesów pomiędzy nimi a osobą ocenianą, poddającą w wątpliwość obiektywizm oceny.
3. Recenzje i opinie powinny być skrupulatne, dokładne i obiektywne, a oceny uzasadnione. Nieuzasadnione recenzje pozytywne są równie naganne jak nieuzasadnione recenzje negatywne.
4. Zarówno recenzenci, jak i redaktorzy prac naukowych nie mogą bez zgody autora wykorzystywać danych lub koncepcji zawartych w dostarczonych im tekstach. Dotyczy to też recenzentów wniosków o finansowanie projektów badawczych.

3.5. KSZTAŁTOWANIE MŁODEJ KADRY I DOKTORANTÓW

1. Opieka nad doktorantami powinna być przedmiotem szczególnej troski. Kwalifikacje opiekuna powinny być wystarczające do kierowania wykonaniem danej pracy, a liczba osób znajdujących się pod jego opieką nie przekracza liczby gwarantującej możliwość rzetelnej opieki.
2. Opiekun osoby prowadzącej badania powinien rzetelnie wywiązywać się ze swoich obowiązków, a w szczególności dokładać starań, by prowadzone badania spełniały wszystkie wymagania stawiane badaniom naukowym, zaś powstająca rozprawa nie zawierała zapożyczeń z prac innych autorów. Jest on także współodpowiedzialny za naruszanie przez doktoranta praw autorskich lub dobrych obyczajów w nauce.
3. Opiekun osoby prowadzącej badania naukowe powinien zadbać o zaznajomienie jej z zasadami etycznymi obowiązującymi przy prowadzeniu badań i pisaniu artykułów oraz stanowić wzór dla tej osoby.
4. Doktoranci powinni być traktowani przez promotorów nie tylko jako uczniowie, ale także jako partnerzy.

3.6. RELACJA ZE SPOŁECZEŃSTWEM

1. Wypowiedzi publiczne powinna cechować dbałość o wiarygodność nauki. Obowiązują w nich te same standardy uczciwości i precyzji, co przy publikowaniu wyników prac.

2. Naukowiec jako obywatel, dla którego sprawy publiczne nie mogą być obojętne, powinien zabierać głos publicznie, zwłaszcza w sprawach dotyczących ogółu społeczeństwa i będących w obszarze jego kompetencji.

3. Końcowym etapem procesu naukowego jest publikowanie wyników badań w czasopismach naukowych, książkach i podręcznikach. Od momentu opublikowania efektów własnej pracy ich treści stają się własnością publiczną, elementem ogólnej wiedzy naukowej dostępnej dla wszystkich. Oznacza to, że efekty twórczości naukowej są jednocześnie osobistym dorobkiem i dobrem twórcy, lecz także dobrem wspólnym, ogólnospołecznym.

3.7. UJAWNIANIE KONFLIKTU INTERESÓW

Pracownik naukowy znajduje się w sytuacji konfliktu interesów wtedy, gdy z powodu zależności osobistych, ról społecznych, zależności finansowych, powiązań instytucjonalnych lub zobowiązań pozazawodowych, istnieje zagrożenie, że jego decyzje lub działania w procesie zbierania danych, ich interpretacji, wnioskowania lub w publikacjach, a także w ramach wykonywania obowiązków wynikających z pełnionych funkcji lub zajmowanych stanowisk, naruszają standardy krytycyzmu, bezstronności i obiektywizmu w nauce. Może to zachodzić gdy:

- 1) występują powiązania osoby oceniającej z poddawaną ocenie osobą lub jednostką naukową;
- 2) występuje powiązanie członka organu przyznającego środki z osobą lub z jednostką naukową, której te środki są przyznawane;
- 3) zakup aparatury, materiałów lub usług niezbędnych do prowadzenia badań naukowych następuje w firmach, z którymi prowadzący badania lub osoba mu bliska ma powiązania finansowe, własnościowe lub menadżerskie;
- 4) wykorzystuje się pracę doktorantów lub współpracowników, a także wyposażenie jednostki do dodatkowej pracy na rzecz firmy, z którą prowadzący badania lub bliska mu osoba ma powiązania finansowe, własnościowe lub menadżerskie;
- 5) pracownik instytucji naukowej jest zaangażowany w pracę firmy lub ma udziały w firmie, która działa na tym samym obszarze co instytucja, w której pracuje i wykorzystuje urządzenia oraz *know-how* należące do tej instytucji.

- 6) Pracownicy naukowcy powinni składać coroczne deklaracje dot. konfliktu interesów swemu pracodawcy, zaś w przypadku zaistnienia takiej sytuacji stosować się do otrzymanych wskazówek co do konieczności wprowadzenia niezbędnych zmian.

4. NIERZETELNOŚĆ W BADANIACH NAUKOWYCH

4.1. RAŻĄCE PRZEWINIENIA

Do najpoważniejszych przewinień, szczególnie godzących w etos badań naukowych, należą fabrykowanie i fałszowanie wyników badań, które stanowią rażące naruszenie podstawowych zasad uprawiania nauki, a także popełnianie plagiatów.

1. **Fabrykowanie** wyników polega na zmyślaniu wyników badań i przedstawianiu ich jako prawdziwych.
2. **Fałszowanie** polega na zmienianiu lub pomijaniu niewygodnych danych, przez co wyniki badań nie oddają prawdy.
3. **Popełnianie plagiatów** polega na przywłaszczeniu cudzych idei, wyników badań lub treści bez podania źródła, co stanowi naruszenie praw własności intelektualnej.

Przewinienia te mogą pojawić się zarówno na etapie składania propozycji projektu badawczego i ubiegania się o fundusze, podczas prowadzenia i recenzowania badań naukowych, jak i podczas prezentowania ich wyników na konferencjach naukowych lub w publikacjach, przytaczania wyników badań innych badaczy, w przygotowywaniu ekspertyz oraz w popularyzowaniu nauki. Popełnienie tych przewinień może przyczynić się do dyskwalifikacji ich sprawcy jako naukowca. Ich ujawnienie musi więc bezwzględnie prowadzić do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

4.2. NIERZETELNE RECENZOWANIE I CYTOWANIE

Do wysoce nagannych przewinień należy także sporządzenie nierzetelnych recenzji rozpraw doktorskich, habilitacyjnych, wniosków o tytuły profesorskie i wszelkich wniosków o zatrudnienie w instytucjach naukowych, a także recenzji projektów badawczych. Również naganne jest uchylanie się od wyrażenia opinii lub jej odmowa bez podania obiektywnych przyczyn, w przypadku gdy ocena, zdaniem opiniującego, powinna być negatywna. Naganne

i niegodne pracownika naukowego jest nieuzasadnione cytowanie cudzych lub własnych prac albo świadome pomijanie cytowania.

4.3. INNE NIEWŁAŚCIWE ZACHOWANIA

Oprócz rażących naruszeń rzetelności w nauce występuje wiele innych niewłaściwych zachowań pojawiających się w prowadzeniu badań naukowych a ich katalog nie jest zamknięty. Należy do nich niestosowanie się do dobrych praktyk pracy naukowej, a w szczególności niedbałe prowadzenie badań i analizy ich wyników oraz nienależyte obchodzenie się z danymi, niewłaściwe praktyki przypisywania sobie autorstwa oraz zaniedbania ze strony recenzentów i redaktorów.

Równie naganne są wszystkie formy prześladowania i dyskryminacji doktorantów, współpracowników, niewłaściwe wykorzystywanie funduszy na badania naukowe oraz nieujawnianie konfliktu interesów. Do negatywnych zachowań należy również zaliczyć kierowanie się innymi niż merytoryczne względy, zwłaszcza nepotyzmem, przy zatrudnianiu nowych pracowników i przy przyznawaniu środków finansowych na badania.

4.4. OGÓLNE ZASADY POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU WYKRYCIA NIERZETELNOŚCI

Główną odpowiedzialność za postępowanie z ujawnionymi przypadkami nadużyć ponosi Instytut zatrudniający naukowców. Naruszenia zasad etyki popełnione przez doktoranta powinny zostać bezzwłocznie skorygowane i spotkać się z upomnieniem ze strony opiekunów naukowych. Wszystkie zarzuty o nierzetelność w prowadzeniu badań naukowych muszą zostać właściwie wyjaśnione, zaś w przypadku potwierdzenia ich zasadności – zaistniałe fakty i okoliczności powinny zostać szczegółowo zbadane celem podjęcia odpowiednich działań naprawczych i dyscyplinarnych zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi. Należy zadbać, aby w postępowaniu brały też udział osoby mające odpowiednie doświadczenie w dziedzinie nauki, z którą wiąże się wykryte nadużycie. Reakcja na zachowania niezgodne z etyką w nauce powinna zależeć od wagi nadużycia, od tego czy zostało ono popełnione celowo, od jego skutków oraz innych okoliczności obciążających bądź łagodzących. Niewłaściwe procedowanie w przypadkach ujawnienia nierzetelności, takie jak: niezgłoszenie wykrytego przewinienia, próby zatuszowania sprawy, odwet na sygnalistach czy też

naruszenie właściwych procedur należy zakwalifikować jako rażące naruszenie podstawowych zasad etyki w badaniach naukowych.

5. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Wytyczne dotyczące postępowania w sprawach o naruszenie zasad rzetelności w nauce

1. Tryb zgłaszania zarzutu

Osoba, która wykryła nierzetelność lub nabrała uzasadnionych podejrzeń, że został popełniony czyn niezgodny z etyką w nauce, jest zobowiązana do zgłoszenia problemu Dyrektorowi Instytutu, lub właściwemu rzecznikowi dyscyplinarnemu, a gdy na szczeblu kierownictwa istnieje konflikt interesów – kierownikowi nadrzędnej instancji (np. organu nadzorującego). Zgłoszenie powinno zawierać sprecyzowanie zarzutu, jego szczegółowe uzasadnienie, podpis i dane kontaktowe. Tożsamość osoby zgłaszającej nierzetelność (tzw. sygnalista) nie podlega ujawnieniu, aż do chwili wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

W przypadku, gdy osoba zgłaszająca uzna to za bardziej właściwe – zarzut może być zgłoszony do Komisji do Spraw Etyki w Nauce na ręce jej przewodniczącego, który może zwrócić się do osoby zgłaszającej o dodatkowe wyjaśnienia. Jeśli uzna, że w świetle okoliczności przytoczonych w zgłoszeniu zarzuty są zasadne przekazuje je kierownikowi jednostki, w której zatrudniony jest domniemany sprawca wykroczenia w celu wszczęcia postępowania. W szczególnych przypadkach Komisja do Spraw Etyki w Nauce może z własnej inicjatywy kierować sprawy dotyczące naruszeń zasad etyki w nauce przez pracowników Instytutu do właściwych organów tych jednostek z zaleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego. Informacje o wynikach tego postępowania wyjaśniającego powinny być przekazywane niezwłocznie do wiadomości Komisji.

2. Postępowanie wyjaśniające

Postępowanie wyjaśniające, którego celem jest stwierdzenie, czy wszczęcie postępowania dyscyplinarnego jest uzasadnione, przeprowadza rzecznik dyscyplinarny. Jeśli informacje przekazane rzecznikowi dyscyplinarnemu dotyczą rażącego naruszenia zasad etyki w nauce rzecznik dyscyplinarny zobowiązany jest do wszczęcia postępowania wyjaśniającego z urzędu. W innych wypadkach wszczęcie postępowania wyjaśniającego następuje na wniosek organu powołującego rzecznika, tj. rady naukowej Instytutu, a także gdy rzecznik

dyscyplinarny uzna to za celowe. Niezwykle istotne jest zapewnienie rzeczownikowi odpowiednich warunków działania. Postępowanie wyjaśniające powinno być szczególnie wnikliwe, drobiazgowo, prowadzone zgodnie z procedurami obowiązującymi w danej instytucji i z poszanowaniem prawa obwinionego do obrony, z zachowaniem dokładności i obiektywizmu. Uczestnicy postępowania wyjaśniającego powinni ujawnić wszelkie okoliczności, w tym także te, które mogą być przyczyną konfliktu interesów. Dokumentacja dotycząca wszystkich aspektów postępowania wyjaśniającego ma być szczegółowa. Osoba, wobec której postawiono zarzut powinna zostać bezzwłocznie powiadomiona o wszczęciu postępowania wyjaśniającego. Należy jej zapewnić możliwość przedstawiania wyjaśnień i prawo do pomocy prawnej.

Ważnym warunkiem utrzymania najwyższych standardów w tych sprawach jest ścisła poufność postępowania wyjaśniającego i ograniczenie kręgu osób poinformowanych o tym postępowaniu, a także właściwe zabezpieczenie dokumentacji, w celu ochrony osób zaangażowanych w postępowanie, pod warunkiem, że nie szkodzi to postępowaniu albo zdrowiu i bezpieczeństwu oraz dobru uczestników postępowania. Niezbędne ujawnienie informacji osobom trzecim powinno odbywać się pod warunkiem zobowiązania tych osób do zachowania poufności, chyba że są one już do tego zobowiązane z racji pełnionej funkcji. Postępowanie wyjaśniające powinno kończyć się poufnym raportem zawierającym ustalenia i zalecenia w sprawie dalszego postępowania. Kopię raportu otrzymuje osoba zgłaszająca i osoba oskarżona. W przypadku, gdy Dyrektor na podstawie raportu stwierdzi, że zarzut nierzetelności był nieuzasadniony, chociaż postawiono go w dobrej wierze, postępowanie ulega zakończeniu, o czym powiadamiane są strony. Osoba oskarżona powinna mieć prawo zażądania, aby podano do publicznej wiadomości, iż zarzuty wobec niej zostały oddalone. Jeżeli natomiast Dyrektor stwierdzi, że zarzuty nie zostały postawione w dobrej wierze podejmuje określone działanie dyscyplinarne względem osoby, która je postawiła.

Recenzent, który stwierdził naruszenie praw autorskich przez autora recenzowanego tekstu jest zobligowany do powiadomienia o tym wydawcy oraz kierownika jednostki zatrudniającej autora tekstu. W przypadku, gdy recenzja dotyczy publikacji stanowiącej podstawę ubiegania się o stopień lub tytuł naukowy, recenzent powiadamia o tym Radę Doskonałości Naukowej.

3. Postępowanie dyscyplinarne

Celem postępowania dyscyplinarnego jest ustalenie, czy zarzucany czyn miał miejsce oraz wydanie orzeczenia o treści zależnej od tego ustalenia. Postępowanie to prowadzone jest –

odpowiednio do miejsce zatrudnienia pracownika – na podstawie przepisów ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 o Polskiej Akademii Nauk, ustawy z dnia 27 lipca 2005 prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 o instytutach badawczych. Przepisy te regulują szczegółowo sposób prowadzenia postępowania, treści zapadających w postępowaniu rzeczy, katalog kar dyscyplinarnych, tryb odwoławczy od orzeczenia komisji dyscyplinarnej pierwszej instancji, możliwość wznowienia postępowania oraz środki zaskarżenia orzeczeń dyscyplinarnych do sądu. Należy zadbać o to, aby w składach orzekających komisji dyscyplinarnych, na czas rozpatrywania danej sprawy, nie uczestniczyły osoby mające związki z obwinionym w tej sprawie, jak również z osobą zgłaszającą, lub które są narażone na inny konflikt interesów. O wszczęciu postępowania dyscyplinarnego Dyrektor instytucji niezwłocznie powiadamia, z zachowaniem szczególnej poufności, kierowników agencji finansujących projekt, w ramach którego postępowanie zostało wszczęte. Przy przyznawaniu publicznych środków finansowanych na badania naukowe brane są pod uwagę prawomocne orzeczenia komisji dyscyplinarnych w sprawach związanych z naruszeniem etyki w nauce. Niepoinformowanie kierowników agencji przyznających środki finansowe na naukę o wyniku postępowania dyscyplinarnego, zatajenie takiego postępowania, jak również zlekceważenie sygnałów o istniejących w jednostce naukowej nieprawidłowościach i niepodjęcie odpowiednich działań wyjaśniających i dyscyplinarnych – uniemożliwia tej jednostce uzyskanie publicznych środków finansowych na badania do czasu wdrożenia odpowiednich działań naprawczych.

Opinia komisji ds. etyki w nauce

Wszystkie powołane wyżej przepisy przewidują możliwość zwracania się przez komisje dyscyplinarne do Komisji do spraw etyki w nauce o wydanie opinii w przypadku istnienia wątpliwości dotyczących kwalifikacji wykroczenia. Ze względu na szczególne znaczenie prawne takiej opinii, która wiąże następnie komisję dyscyplinarną w ustaleniu treści naruszenia zasad etyki w nauce, komisja dyscyplinarna powinna w swoim wystąpieniu szczegółowo wyjaśnić, na czym polegają wątpliwości. Do wystąpienia powinny być dołączone akta sprawy.

Załącznik 2. Praktyki dotyczące współpracy międzynarodowej

Przed rozpoczęciem prowadzenia badań w projektach międzynarodowych należy ustalić, które z państw jest właściwe dla przeprowadzenia dochodzenia w wypadku pojawienia się

zarzutu naruszenia zasad etyki lub rzetelności naukowej i jak to postępowanie powinno zostać zorganizowane oraz jak należy postępować w sytuacji, gdy istotne elementy polityki poszczególnych krajów są w tym zakresie niezgodne. Zaleca się, aby w takich przypadkach oprzeć się na zaleceniach, które proponuje Komisja Koordynująca Globalnego Forum Nauki OECD i na zaproponowanym przez nią przykładowym tekście Umowy Międzynarodowej.

Przykładowy tekst Porozumienia dotyczącego rzetelności naukowej przy podejmowaniu międzynarodowych badań proponowany przez Komisję Koordynującą Globalnego Forum Nauki OECD.

We, the parties, agree:

to conduct our research according to the standards of research integrity, as defined in the 'Guidance Notes for Developing Procedures to Investigate Research Misconduct Allegations in International Collaborative Research Project'¹ and other appropriate documents, including: (specify the national codes of conduct and disciplinary or national ethical guidelines that apply);

that any suspected deviation from these standards, in particular alleged research misconduct, will be brought to the immediate attention of (all designated contact point(s)) and investigated according to the policies and procedures of (to be filled in with the body with primary responsibility), while respecting the laws and sovereignty of the States of all participating parties;

to cooperate in and support any such investigations and to accept (subject to any appeal process) the conclusions of any such investigation and to take appropriate actions.

¹ www.oecd.org/dataoecd/42/34/42770261.pdf

Przy tworzeniu niniejszego Kodeksu wykorzystano dokument *The European Code of Conduct for Research Integrity* opracowany przez European Science Foundation (ESF) i All European Academies (ALLEA), który po wieloletnich pracach został ogłoszony w 2010 r. (znowelizowany w 2017 r.) i jest zalecany jako wzorzec do wykorzystania przy tworzeniu własnych kodeksów w poszczególnych krajach Unii Europejskiej.

Wykorzystano również opracowania Zespołu do spraw Etyki w Nauce KBN (2000) pt. *Dobra praktyka badań naukowych. Rekomendacje* oraz Komitetu Etyki w Nauce PAN (2001) pt. *Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych*.